

bonne), *Abgarian's Edition of Sebeos' Fragments about the Holy Cross: A Critical and Historical Discussion*; M. Minassian (Genève), *Le manuscrit 1097 (Eznik) du Matenadaran, 1280 AD*; J. R. Russell (Columbia), *The Tale of the Bronze City in Armenian*; Z. Arzoumanian (Sts. Sahag & Mesrop Church, Havertown, PA), *Kirakos of Gandzak and his History of the Armenians*; "Miniature Painting I & II", con contributi di Helen C. Evans (NYU), *The Origins of T'oros Roslin's Canon Tables*; V. Pace (Roma - Statale), *Thirteenth-Century Cilician Manuscript Painting and its Relations with Italian Art*; Alice Taylor (NYU), *An Armenian Gospel Fragment in New York: Vaspurakan Illumination and Eleventh-Century Sources*; V. Sassouni (Pittsburg), *Armenian Rug Making: Evidence of Armenian Rugs on the Basis of Illuminated Manuscripts*; Nira Stone (Hebrew University - Jerusalem), *Illumination of the Jerusalem Lives of the Desert Fathers* (no. 285); T. F. Mathews (NYU), *The Annunciation at the Well: A Metaphor of Armenian Monophysitism*; "Biblical Literature", con contributi di B. Johnson (Lund), *Armenian Biblical Tradition in Comparison with the Vulgate and Septuagint*; C. Cox (Brandon University - Manitoba), *The Use of Lectionary Manuscripts to Establish the Text of the Armenian Bible*; J. M. Alexanian (Trinity College, Deerfield, Ill.) *The Armenian Text of the Gospels from the Fifth to the Fourteenth Centuries*; D. Bundy (Louvain - Catholique), *The Sources of the Isaiah Commentary of George Skerova*; ed infine "Manuscript as evidence", con contributi di A. Tessier (Padova), *Some Remarks about the Armenian Tradition of Greek Texts*; E. Isaac (Bard College, NY), *The Use of Ethiopian Parchment in the Binding of Certain Armenian Manuscripts*; D. Kouymjian (California at Fresno), *Dated Armenian Manuscripts as a Statistical Tool for Armenian History*.

La scelta dell'elenco è parsa preferibile alla sottolineatura di alcune trame a scapito di altre: è chiaro che in tal modo il discorso critico risulta più difficilmente articolabile, ma l'estensione dell'informazione sull'attività armenistica, rappresentata crediamo al suo meglio da questo convegno, andava qui privilegiata. Come si è detto parlando della problematica della disciplina in generale, il progresso nella sua articolazione si accompagnerà senz'altro ad una focalizzazione più precisa per materie d'indagine e per taglio specialistico.

ANDREA TESSIER

ԲԱՆԱՍՏԵՂՄՈՒԹԻՒՆ - POESIE

ԿԻՆԵՄԱՆ ԹԵՄԵ

ՆԱԽԵՐԳԱՆՔ

ԵՐԲՈՐ ԲԱՑՈՒՒՆ

Այնտեղ ծովի համբոյրն է սուրբ,
Այնտեղ քացուող աղբն էր պայծառ.
Եւ շուշաններ լոյսի պէս նուրբ
Կը բուրէին մեզի համար:

Որքան երկինքն էր ասմազուն,
Այնքան ամբողջութեամբ դաշտերն էին.
Որքան զեփիւռն էր կաքաւուն,
Այնքան զըւարթ հարս էր բարտին:

Աստուած չինեց դաշն ոսկեղէն
Ասիւէի ձեւ, շուրջը կիտուած,
Ու զայն տըւաւ հայ սրտերէն,
Կարմիր վարդեր ու շաղը թաց:

Երբոր կու գար Մայիսն ոսկի,
Ծաղիկ ծաղիկ ընդ կը դառնար:
Ո՞ր խրճիթն էր առանց երգի,
Ո՞ր դեղձենին չէր բռներ պար:

Ո՞րքան ուրախ երկինք կ'երըէր
Երգիքներու ծովի թեթեւ.
Ո՞րքան մեռաքս դարպաս ունէր
Բերդ ու ամրոց ամպերու ձեւ:

Արարատէն մասունք առին,
Տարին մինչեւ հեռու ծովեր.
Հայ մեռնող մկրտեցին,
Որ վահանի բոցը վառէր:

Հազար սրտեր արիւն տըւին,
Հազար բազուկ նիզակ եղան.
Թիկունք տըւաւ բերդը բերդին,
Ինչպէս երազն էր Լեւոնին:

Ու Կիլիկիան, մեր Կիլիկիան,
Ձեմ պիտե՞ր ո՛ր քարն համբուրեմ,
Ո՛ր վանքին մօտ, իբրեւ խորան,
Աղօթական ծունկըս դընեմ:

Ծովը ծովին ալիք կու տար,
Կը հասնէին նաւեր անծայր.
Կէսը փրփուր եւ կէսն ոսկի,
Այսան էր հոն քաղաքամայր:

Աւա՛ղ, ինչո՞ւ սրտին դարկին
Ժանդոտ դանակ եւ նենդութիւն.
Կարելի՞ էր անմեղ կոյսին
Հողին յանձնել պեղեցկութիւնն:

Կարելի՞ էր մերժել համբոյրն
Այն ծաղկազարդ հովիտներուն,
Այն վանքերուն աստուածաբոյր,
Որոնց երգն էր խաղաղութիւն:

Կարելի՞ էր փակել տուններն
Ուր Բարութիւնն էր թաղուհի.
Սրբութիւնն հոն պատիւ ունէր,
Եւ օրօցքն էր խորան սրտի:

Եւ կը կոտին սուրբ հողն հիմա
Օտար ոտքեր անուան.
Մայիսը միշտ յայտլ կու գայ
Որոնելու հին Կիլիկիան:

Կ'ըսեն թէ Յոյսը մահ չունի,
Ճառագայթ մ'է ձեռքն արդարին.
Շանթի աստուած մը կը փոխուի,
Փակուած դռներն երբոր քացուին:

Ա.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՈՑ...

Իմ շուրջն եթէ ծաղիկ ցանեն,
Կ'ընտրեմ աստղերն ես աւելի.
Թէ թռչուններ շարքով երգեն,
Կ'ընտրեմ ծովին ողբն աւելի:

Այն ծովին՝ որ ձայնը կու գար
Դէպի դաշտերը Կիլիկիոյ.
Կարծես հազար շեփոր ըլլար,
Որ վերջ չունի եւ ոչ դադար:

Ուր ջուրին մէջ կը մարմըրէր
Արփին յոգնած անապատէն.
Ու լըւալով ճառագայթներն
Անբիծ կ'ըլլար քան աստուածներ:

Մեր ծոցն էր այդ, մեր անունով,
Ձայն օրհնեցին մեռնաբոյր.
Ու նետեցին մեծ խաչ մը ծով,
Մըրիկներու դէմ անհամբոյր:

Ու սրբացաւ Ծովն հայկական,
Երեխայի պէս մըկրտուած.
Հաւքերն ամբողջ սիրեցին զայն,
Ձերդ աւազան ոսկեպօծուած:

Ո՞ր ուրիշ ծովն այնքան հեշտին
Թեւը կու տար դէպի ամեր.
Ուր կարասներ կը նաղէին,
Ինչպէս խոշոր նուաճափարներ:

Կարծես ըլլար հին գեղուհի,
Կուրծքին մանեակ տասներկու շարք,
Այնքան նըման Ծիր կաթինի,
Որ չես գիտեր ո՞րն է հըրաշք:

Ուրիշ երանդ ու փայլ ունէր,
Երբ Հայկական Ծոց կը կոչուէր.
Մեր երգն էր որ կու տար ծովին
Գեղեցկութիւն եւ պերճանքներ:

Նաւերն երբոր կը հասնէին,
Այխարհաւանդ բռններով լի.
Նա կ'երազէր լեւոն Մեծին
Փառքն արեւէն ալ աւելի:

Կու գան դարձեալ հին երազով
Այլքներն իր տէպի ափունք.
Բայց կոյսի պէս, խաբուած սիրով,
Սուրբ համբոյրի չունին շրթունք:

Ա Յ Ա Ս

Տեսե՞ր քեզ դուք ծովամայր,
Որ ծրփալով կը պարէ
Այլքին հետ բիւրեղէ,
Ինչպէս աղջիկ մը լսելառ:

Այսպէս քաղաք մը կայ հին,
Ծովը դիմացն հայելի.
Կը զարդարուի, կը շիկնի,
Արեւուն հետ միասին:

Հին դարերէն իր անունն
Աստղերն ամբողջ գիտէին,
Նա ցոյց կու տար արեւին
Ճանապարհի ուղղութիւն:

Երբ նաւաբեկ մը մոլոր,
Մրրիկին դէմ պայքարէր,
Ձեռքն իր լոյսէ կ'երկարէր
Աստղի մը պէս գիտաւոր:

Չէին կշռեր հոն ոսկին,
Ափերուն մէջ ազահի.
Կը բերէր ծովն աշխարհքի
Երազներէն աւելի:

Կ'ըսեն այնքան շքեղ էր,
Այնքան ազգեր կը դիւթէր,
Որ չունէին կախարդներ
Այդ հըրաշքի զօրութիւնն:

Արեւն երբոր կը ծագէր
Ամանոսի լեռներէն,
Դուրս կը վազէր դռներէն
Ուրիշ արեւ մ'ոսկհներ:

Պատըշգամներ դէմ դիմաց
Նըման էին շրթունքի.
Կրնային գալ սիրտ սրտի,
Ինչպէս վարդեր սիրարբած:

Ճամբաներէն ծեփծեփուն
Վենետիկահին կը քալէր,
Աչք խրփելով կը ժպտէր
Երիտասարդ հայութիւնն:

Եւ կու գային դրօշազարդ,
Արեւուն հետ ամէն օր,
Հոլանտացին հեռաւոր
Եւ Վենետիկի տոժն հրպարտ:

Կարծես երկինք կ'անձրեւէր
Ե՛ւ աղամանդ, ե՛ւ գոհար.
Երջանկութիւնն կը ցնծար,
Մայիսի պէս ծաղկաբեր:

Արդ ազգի հետ սերտ եղբայր
Կը բազմէին նոյն աեղանն.
Չըկար անուն գերութեան,
Արեւ ունէր ե՛ւ թշուառն:

Նաւ կը հասնէր նաւի հետ,
Դրօշակներով գոյնըգոյն.
Սրազարստներն հողմերուն
Եւ սրտերը քերկրաւէտ:

Կ'ողջունէին հեռոսէն
Նաւահանդիստն այդ սրտի.
Նիդակին տակ լեւոնի,
Փառքը կ'անցնէր երգելէն:

Հազար լեզու, հազար ցեղ,
Հարս ու փեսայ ձեռք ձեռքի,
Նըման Հայոց հարսնիքի,
Որ կը սիրուի ամէն տեղ:

Այաս, Այա՛ա, շահատան
Արեւելքին երբեմնի.
Ծովը՝ փեսայ սիրելի,
Եւ դուն՝ համբոյր անբաժան:

ԲԱՄՊԱԿ ԿԸ ԺՈՂՎԵՄ...

Բամպակ կը ժողվեմ ձիւնէն ալ ճերմակ,
Գողցնոցս է լեցուն փրփուրով թեթեւ.
Կը թռչին երկինք, կ'իջնան շուքիս տակ,
Կարծես թիթեռնի փրցուած ոսկի թեւ:

Վաղն երգիքներէն իլիկը գինով
Պիտի վար իջնէ, ելլէ պարաւոր.
Դերձանը քարակ, փափուկ մատներով,
Պիտի փոխուի նոր ճառագայթ մ'աղուոր:

Բամբակ կը ժողվեմ արտին մէջ մենակ,
Կապոյտն այնքան ցած, ամպերն այնքան մօտ,
Որ կրնամ քոնել ձեռքով արեգակն,
Կախուիլ ամպերուն ըստինքէն շաղոտ:

Լոյս կը հաւաքեմ տաշտին մէջ մենակ,
Ուսերուս թառած՝ արտոյտը կ'երգէ.
Կըտուցին վըրայ ծըլէն մը ճերմակ,
Երկինքէն ինկած ճաճանչ կը կարծէ:

Ո՛հ, ի՛նչ ալեճեւ թափանցիկ փրփուր
Կ'անցնի դաշտէ դաշտ, կ'անցնի հորիզոն,
Զիւներ է կարծես, քայց չունի սարսուռ,
Կը ժպտի բամպակն աչքերու հանդոյն:

Զըկայ հոս գիշեր եւ ճնշող խաւար.
Լոյս՝ երկինքի մէջ, լոյս՝ երկրիս վըրայ.
Կարծես լուսնիկան գիցուհի մ'ըլլար,
Ինչպէս հին ատեն *

Բամպակ կը ժողվեմ, հոգիս կը ցնծայ.
Պիտի հիւսեմ քօղ, առաջատու հարսի,
Եւ երբ մարտերէն հայ քաջը դառնայ,
Պիտի պատեմ վէրքն, 'համբոյրս՝ տպեղանի:

Բամպակ կը ժողվեմ, աղբա՛տ, քեզ համար,
Որ սրբես արցունքդ, ունենաս ծածկոյթ.
Օրհնութիւնով լի կու գայ անպատճառ
Բամպակ ցանելու ձեռք մ'աներեւոյթ:

ԴԱՇՏՆ ԱՏԱՆԱՅԻ

Դաշտն Ատանայի նըման է ծովուն,
Կանաչը փրփուր, անցեալը դարուն.
Նա սուրբ տաճար էր հայ երգով շինուած,
Բամպակն ինչպէս մոմ, թեւերը վառած:

Դաշտն Ատանայի անբեկանելի
Հայելի է մեծ երկնի եւ երկրի.
Ուր ճաւրոսն անվերջ հըմայքով լեցուն,
Կը դիտէ իր տէճքն եւ ելքն արեւուն:

Դաշտն Ատանայի կոյս մ'է գեղջկուհի,
Որու գեղն երբեք աշուններ չունի.
Ուր ամէն այգուն կը ծընէր հաճոյքն
Ինչպէս արքունի քարձերուն փափուկ:

Զեռքերն երկարած ծովէ ծով հեռու,
Բարեւ կը ղրկէ հասնող նաւերու.
Մինչ կուրծքին վըրայ, ինչպէս հարս մը նոր
Կիտրոնը կ'աճի կարծես ամէն օր:

*) Զեռադրին մէջ կը պահուի տողին երկրորդ անդամը:

Ուր արմաւենի, նաժիշտ սիրելի,
Տօթը կը վանէ՝ որ բամբուլն հանգչի.
Կը սրվո՞ւն քուրում, ինչպէս որ ունէր
Սարաօի դշխոն, երբ սիրով կ'այրէր:

Ու քանի հազար ճերմակ աղաւնի
Ափերէն կ'առնեն հատիկներ ոսկի.
Թառած ուսերուն՝ այնպէս կը թըւին
Մարգարիտներ ջինջ, որ ամուն չունին:

Եւ եթէ չըլլար տրտում մինարէն,
Ձըլլար շուքին տակ չարութիւն ու քէն,
Այնտեղ ամէն օր հրեշտակ պիտ' իջնէր,
Գրկին մէջ ճերմակ՝ ցնծութիւն ու աէր:

Պիտի հաւաքէր շուշան ու բամպակ,
Երկինք տանելու ամպն ամպէն ճերմակ.
Դաշտն Ատանայի ես աչքով տեսայ,
Դաշտն Աստանայի ես լացով տեսայ:

ՏԱԻՐՈՍ

Յոգնած եմ ես խօսիլ սրտին հետ մարդուն,
Եւ տենչերու ալիքներով առատանիլ.
Յոգնած եմ ես մըխիթարել տրտմութիւնն,
Եւ պատրանքի մը շուշաներու մէջ հիւծիլ:

Սիրելի են ինձ անտառներն ըստուերոտ,
Որոնց վըրայ երկինքն է աուրբ աւելի.
Ուր Աստուծոյ աչքն է հանդարտ խընամոտ,
Ուր ամէն մէկ լոյսի համար ցօղ մ'ունի:

Նստիլ մենակ հեռու կիզիչ աչքերէ,
Կեանքը խորհիլ կանգուն, հաստատ, անսահման.
Ու մերկանալ տանջանքներէ, տենչերէ,
Ինչպէս մայրի՝ կապոյտներէն անբաժան:

Ի՞նչ փոյթ՝ հեռուն ծովն ալեկոծ կ'ողբայ միշտ,
Ի՞նչ փոյթ՝ թէ մարդն հաճոյքին հետ վէրք ունի,
Եւ ցնծութեան կը հետեւի զարձեւալ վիշտ,
Կեանքն ամէն օր ինքն իր վըրայ կը փշրի:

Հոս Տաւրոսն է, կանաչ ծըւէն մ'աշխարհի,
Ուր Կիլիկիան հին օրերուն մէջ կ'ապրի.
Ի՞նչ սրբութիւն, առանց մեղքի դրախտավայր,
Որուն հոգիս՝ այնքան յոգնած՝ պէտք ունի:

Օդն է լուրեան եւ ծաղիկներն անարատ,
Թռչուններու բոյներ շինուած երգերով.
Արդ կը տեսնեմ ես իմ հոգիս հարազատ,
Արարչազորո՞ն ինչպէս կերտեց իր ձեռքով:

Ի՞նչ լթարմութիւն հաճոյքներու մարդկային,
Աչքերս են լի անմեղութեան վտորհուրդով.
Խոր հովիտներ, որոնց մէջէն կը հոսին
Հազար առու՝ մէկը միւսին կանչելով:

Ո՛հ, մայրիներ, հազայ ինչպէս մայր տաճար,
Լալն կամարներ երկինքն ամբողջ կը դրկեն.
Գազաթներուն արծիւն ունի լոկ դադար,
Ներքեւն իրենց ապահով է հէգ երէն:

Լեռներ անշարժ, կարծես՝ պառկած յաղթ ցուլեր,
Դարձած ծովին ճակատներով սինհաշուք,
Կը մընան միշտ հին դարերէն աստուածներ,
Որ կը սիրեն սոճիներու քաղցրը խունկն:

Ձունիմ երբեք անըրջանքներ խարուսիկ,
Յուշիկ յուշիկ նոր հորիզոն կը քացուի.
Միլիոնաւոր աստղեր կ'ելլեն քաղաքիկի,
Որոնց համար անտառն ուրիշ թովք ունի:

Ես կը լըսեմ զարթոնքի Երզն աստուան,
Երբ կը զեղու արփին լոյսի սրբութիւն.
Թիթեռնիկները կը փոխուին ծիածան,
Կը ճըլայ սէզն եւ միջատն է փափուսուն:

Ամէն մէկ ծառ կը հազուի նոր ծիրանի
Եւ ըստուերներ մարմին կ'առնեն թափանցիկ.
Ո՞ր աչքին մէջ այսքան հեշտ օր կը ծաղի,
Որ ունենայ եւ արեւմուտք գեղեցիկ:

Վարը մինչդեռ մարդիկ արեան ծարաւի,
եւ Աստուծոյ պատկերն արդէն եղծւած,
Կիրքն է իշխան, խօս հաճոյքն է սիրելի,
եւ աչքերուն սեւ լրբերն են ամպամած:

Ո՛հ, անտառներ, որոնց վըրայ ինքն Աստուած
Ամբողջ սրտով կը խոնարհի ամէն օր.
Ճաճանչաւէտ ձեռքերը միշտ երկարած,
Կը նըկարէ ծաղիկ ծաղկէն ալ աղուոր:

Թաւիշի գոյն կու տայ խոնարհ մանուշին
եւ յասմիկին թեթեւ ճաճանչ մ'արեւի.
Ու կանաչ ծով, կանաչ ալիք կը թրւին
Հովիտ ու լեռ՝ վըրան նաւակն Յիսուսի:

Ձեմ գիտեր, ո՞ր տիրահարներ մենութեան
Երբեմն եկան սիրոյ հանգիստ փնտռելու.
Ո՞ր սուրբն արդեօք օրհնէք կարգաց բընութեան,
Շունքն իր տըւաւ իբրեւ սըրինդ հովերու:

Տաւրոսն է հոս կանաչ ծըւէն մ'աշխարհի,
Ուր Կիրիկիան հին օրերով միշտ կ'ապրի:
Ես կ'երագեմ եւ ինձ տեսիլք կը թրւի,
Թէ լոկ լեռնէն ազատութիւն կը ծընի:

Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԵՍԵԱՆ
(յետ մահու հրատարակութիւն)

(Շար. 1)

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐ - ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆՆԵՐ LES LIVRES DU JOUR - RECENSIONS

THE ARMENIAN
TRANSLATION
OF DEUTERONOMY

by

CLAUDE E. COX

(University of Pennsylvania, Ar-
menian Texts and Studies, n° 2)
Scholar Press - 101 Salem Street,
CHICO, CA 95926 - 1981. Pp. IX-
XXIV + 1-416.

Աստուածաշունչէն «Երկրորդ Օրէնք»ի
հայերէն թարգմանութեան քննական բը-
նագիրն է, պատրաստուած Փրոֆ. J. W.
Weversի առաջնորդութեամբ՝ իբր ա-
ւարտաճառ ներկայացուած Թորոնթոյի
Համալսարանին (Յառաջաբան, էջ IX):
Յառաջաբանէն ետք (էջ IX-XV),
կայ համառոտագրութիւններու եւ գիր-
քի ընթացքին դործածուելիք նշաններու
ընդհանուր պատկերը (էջ XVII-XXIV),
որուն վը հետեւի ներածութիւնը (էջ 1-
13), ուր Հեղինակը կը ներկայացնէ,
համառօտ կերպով, Աստուածաշունչի
հայերէն թարգմանութեան մասին մեր
Պատմիչներու վկայութիւնները, ինչպէս
նաեւ գլխաւոր հրատարակութիւնները,
ընդգծելով՝ վերջիններու նկատմամբ՝
մերօրեայ քննական պահանջները գոհա-
ցնելու անբաւարարութիւնը: Հետեւա-
բար, անհրաժեշտութիւնը՝ հայերէն
քննական բնագիրներու պատրաստու-
թեան:

Արդէն իսկ ներածութեան մէջ Հե-
ղինակը կ'ակնարկէ հայերէն թարգմա-
նութեան զբաւած կարեւոր դիպքին,
Եօթանասնիցի (LXX) յունարէն բնա-
գրի պատմութեան վերակառուցումին
մէջ (էջ 13):

Առաջին գլուխին մէջ (էջ 15-70) Հե-
ղինակը վեց մասերով (A-F) կը ներ-
կայացնէ Երկրորդ Օրէնքի հայերէն տի-
պար բնագրի պատրաստութեան կերպն
ու ընթացքը: Նախ՝ համեմատուած 99
ձեռագիրներուն ընդհանուր պատկերը կը
դնէ, տալով - որքան որ կարելի է -
իւրաքանչիւրին թիւը՝ ըստ Ձէյթունեա-
նի (Հմտ. Ձէթունեան Ա., Աստուա-
ծաշունչի Խայրեմ քարգամուքեամ ձե-
ռագրակամ միաւորմանի գասակարգման
մասին, «Բանբեր Մատենադարանի», 12
(1977), էջ 295-304), պահուած Մատեն-
ադարանին տեղն ու թիւը, պարունա-
կութիւնը, գրութեան թուականը, տեղն
ու գրիչը (էջ 15-31):

Բոլոր ձեռագիրներէն - բնագրական
ընտանիքներով գասակարգելու համար -
Հեղինակը երեք նմոյշ-անցքեր (Բ. Օր.
Դ, 1-20. ԺԶ, 1-20. Լ, 1-20) բաղդա-
տած է Հ. Յ. Ձօհրապեանի հրատարա-
կած Աստուածաշունչին հետ, որպէսզի
իւրաքանչիւր ընտանիքէ լաւագոյնները
միայն ընտրուելով՝ ամբողջապէս հա-
մեմատուէին (էջ 31):

Երկրորդ մասով (էջ 31-44) Հեղի-
նակը կը ներկայացնէ բնագրական վե-
րակազմութեան շահեկան ընթացք մը:
Վերոյիշեալ նմոյշներու համեմատու-
թեամբ ձեւացած տարբերակները բաժ-
նած է երեք խումբերու. ա) Ձօհրապի
ընթերցումներէն աւելի խաբաղատ, բ)
Ձօհրապի ընթերցումներէն աւելի յոռի,
եւ գ) Ձեզմի ընթերցումներու, պէտք ե-
ղած պարագային՝ միշտ բաղդատելով
յունարէն եւ ասորերէն բնագիրներուն
հետ:

Այս նմոյշներու համեմատութեան
իբր արդիւնք, Երկրորդ Օրէնքի բնա-
գիրները բաժնուած են հինգ ընտանիք-
ներու (a, b, c, d, e), ունենալով իրենց